World Water Diplomacy & Science News

WWDSN -1- 2019 (1-4) TR

TRISSN : 12019-10010 www.hidropolitikakademi.org

Tarım Kooperatiflerinde Yeniden Yapılanma Gereği ve Sulama Kooperatiflerinin Geleceği ?

Dursun Yıldız
Su Politikaları Uzmanı
SPD Hidropolitik Akademi Başkanı
dursunyildiz001@gmail.com

Özet

Tarım Kooperatifleri tabandan gelen harekete dayanarak kooperatifçilik ilkelerine uygun, üreticilerin girdi ihtiyaçlarının sağlanması, ürünlerin değerlendirilip pazarlanması, çeşitli konularda tesisler kurarak tarımsal sanayinin gelişmesine ve istihdam imkanlarının artırılmasına katkı sağlanması gibi amaçlarla kurulmuştur. Bu kooperatifler Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana sayı olarak giderek artmalarına rağmen ekonomi içerisinde AB ülkelerinde olan benzerlerine oranla yeteri kadar yer alamamışlardır(4).Bunun yanısıra kurulan ancak işlevsiz olan kooperatif sayısı da hızla artmıştır. Geçmişte kamu yönetiminin etkisinde yeniden yapılandırma programları uygulamak zorunda kalan kooperatiflerde istenilen gelişme sağlanamamıştır. Kooperatiflerin önemi konusunda karar vericilerde ve toplumda yeterli bilinç oluşmamıştır. Artan tarımsal kooperatif sayıları bir çiftçinin birden fazla kooperatife üye olması zorunluluğunu doğurmuştur. Bu durum bazı kooperatiflerin diğer kooperatiflerin merkez birliklerinde üye olmaları gibi karmaşık bir durum yaratmıştır. Bu karmaşa tarım kooperatiflerinde köklü bir reorganizasyon ve yapısal düzenleme gereğini ortaya çıkartmıştır. Ancak bu yapısal düzenleme yapılırken yeraltısuyu sulama kooperatifleri daha özel bir değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.

Tarımsal kooperatiflerin reorganizasyonunda daha önce de yapıldığı gibi bazı kooperatiflerin ana sözleşmelerinin değiştirilerek tek bir kooperatifin ana sözleşmesine intibak etmeleri zorunluluğu getirilebilir Ancak bu gibi önlemler alınırken sulama kooperatiflerin amaç-konu ilişkisi açısından daha farklı özelliklere sahip olduğu dikkate alınmalıdır. Çünkü kooperatif üyelerine su temini diğer ticari tarım girdileri (gübre ,zirai ilaç,traktör vb) temininden veya kırsal sanayiyi geliştirme çabalarından daha farklı özellikler içermektedir. Bu nedenle yeni yapılanmada su gibi bir doğal kaynağı ticarete konu etmeyecek ve en verimli kullanılmasını sağlayacak özel hükümlere sahip bir yapı oluşturulmalıdır.Bu makalede bu konunun önemi ele alınarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Sulama Kooperatifleri,Tarım Kooperatifleri

1.Giriş

Dünyada kooperatiflerin sınıflandırılmasına ilişkin üzerinde mutabık kalınan bir yaklaşım yoktur.Ancak tarım ve tarım dışı kooperatifler şeklinde değerlendirmelere sıkça rastlanmaktadır. Tarım kooperatifleri; tarımsal kalkınma, tarım kredi, tarım satış, pancar ekicileri, sulama ve su ürünleri kooperatifleri gibi farklı hizmet türlerine ayrışarak gelişme göstermiştir. Modern anlamda kooperatif hareketin başlangıç noktası Avrupa kıtasıdır. Sanayi Devrimi sonrasında ilk kooperatif örgütlenme Almanya ve İngiltere'de ortaya çıkmış ve daha sonra tüm dünyaya yayılmıştır. Kooperatif örgütlerin özünde var olan birlikte çalışma, yardımlaşma ve paylaşma ilkeleri dolayısıyla kooperatifler, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kalkınma sorunlarının çözümünde önemli rollere sahiptirler. Ancak, gelişmiş yapılarına karşın, Avrupa Birliği ülkelerinde de kooperatifçilik hem nicel hem de niteliksel açıdan oldukça önemlidir(10).

1.1.Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin Genel Görünümü

Tarım kooperatifleri genelde ortaklara götürülen hizmetlere (satış, kredi, üretim vb) göre sınıflandırılır. Kooperatif; kredi, girdi temini, pazarlama gibi hizmetlerden birini yerine getiriyorsa, diğer hizmetleri sınırlı olsa da, tek amaçlı kooperatif olarak isimlendirilir. Kooperatif birden fazla konuda (ürün pazarlama, kredi temini, girdi alımı, arazi veya makinelerin ortak kullanımı gibi) faaliyet gösteriyorsa, çok amaçlı kooperatif adını alır. Tek amaçlı kooperatiflere örnek olarak ülkemizdeki tarım satış, tarım kredi kooperatifleri gösterilebilir. Çok amaçlı kooperatiflere ülkemizden en iyi örnek ise, isimleri eski Tarım ve Köy İşleri Bakanlığınca tarımsal kalkınma kooperatifleri olarak değiştirilen, ancak kooperatifçiler ve üretici ortaklar tarafından hala köy kalkınma kooperatifleri (kısaca Köy-Koop) olarak bilinen kooperatiflerdir.

Tablo 1: Tarım kooperatiflerinin sayısal büyüklükleri (2014) (3).

Kooperatif Türleri	Kooperatif	
	Sayı	Ortak Sayısı
Pancar Ekicileri Kooperatifleri	31	1.629.340
Tarım Kredi Kooperatifleri	1.641	1.056.097
Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri	8.104	871.564
Tarım Satış Birliği Kooperatifleri	289	393.292
Sulama Kooperatifleri	2.477	295.993
Su Ürünleri Kooperatifleri	577	30.975
Tütün Tarım Satış Kooperatifleri	61	17.751
Yaş Sebze ve Meyve Kooperatifleri	37	3.142
Bağımsız Tarım Satış Kooperatifleri	15	2.132
Tarım Sektörü Toplamı	13.232	4.300.286
Türkiye Toplamı	73.314	7.572.466
Tarımın Payı (%)	18	57,3

* Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü ve Birliklerden sağlanan veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

Türkiye'de; kooperatif sayısının %18'i, kooperatif ortak sayısının %57'si, tarımsal amaçlı kooperatiflerde bulunmaktadır. Tarımsal kooperatiflerde kooperatif sayısı en fazla olan

tarımsal kalkınma kooperatifleri olup, ortak sayısı en fazla olan kooperatifler pancar ekicileri kooperatifleridir.

Tablo 2. Tarımsal Örgütlenme Tablosu (31 10 2018)

TARIMSAL ÖRGÜTLENME TABLOSU (31.01.2018 tarihine kadar.)

	BİRİM KOOPERATİFLER			KOOPERATİF BÖLGE BİRLİKLERİ				KOOP.MERKEZ BİRLİKLERİ (**)			
TABİ OLDUĞU KANUN	TÜRÜ	SAYISI	ORTAK SAYISI	TÜRÜ/ÇEŞİDİ	SAYISI	ORTAK KOOP. SAYISI	ORTAK SAYISI	SAYISI	ORTAK BİRLİK SAYISI	ORTAK KOOP. SAYISI	ORTAK SAYISI
1163, 3476 S.K.	TARIMSAL KALKINMA	6.904	760.818	KÖY-KOOP.	14	1.452	175.012	1	17	1.532	184.281
				TARIM	12	502	63.151	1	15	899	115.451
				HAYVANCILIK	35	1.833	188.483	1	35	1.938	201.381
				ORMANCILIK	18	970	117.911	1	28	2.459	288.668
				ÇAY	5	41	66.516	1	5	41	66.516
1163, 3476 S.K.	SULAMA	2.509	308.323	SULAMA	13	696	100.978	1	13	647	104.166
1163, 3476 S.K.	SU ÜRÜNLERİ	550	30.840	SU ÜRÜNLERİ	16	217	13.224	1	14	195	11.584
1163, 3476 S.K.	PANCAR EKİCİLERİ	31	1.432.795	PANCAR EKİCİLERİ	1	31	1.432.795	0	0	0	0
	ARA TOPLAM	**9.994**	**2.532.776**		**114**	**5.742**	**2.158.070**	**7**	**127**	**7.711**	**972.047**
1581, 5330 S.K.	Tarım Kredi	1.625	911.218	Tarım Kredi	17	1.625	911.218	1	17	1.625	911.218
	ARA TOPLAM	**11.619**	**3.443.994**		**131**	**7.367**	**3.069.288**	**8**	**144**	**9.336**	**1.883.265**
1196,4572 S.K.	Tarım Satışı(*)	399	533.456	Tarım Satış	17	322	524.587	0	0	0	0
1163 S.K.	Üretim Pazarlama(*)	428	18.845	Üretim Pazarlama	4	51	2.261	0	0	0	0
1163 S.K.	Yaş Meyve ve Sebze (*)	37	3.142	Yaş Meyve ve Sebze	0	0	0	0	0	0	0
	GENEL TOPLAM	**12.018**	**3.977.450**	**TOPLAM**	**152**	**7.740**	**3.596.136**	**8**	**144**	**9.336**	**1.883.265**

Tablo 3 Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin hizmet alanlarına göre görünümü (7)

Kooperatifler	Kooperatif Sayısı	Ortak Sayısı
Köy Kalkınma Kooperatifleri	1.470	176.090
Tarım Kooperatifleri	511	64.387
Hayvancılık Kooperatifi	1.839	188.483
Ormancılık Kooperatifi	965	114.708
Çay Üreticileri Kooperatifi	41	66.516
Diğer	2.375	165.379
Toplam	**7.201**	**775.563**

Kaynak: GTHB

Tablo 4.

Tarımsal Amaçlı Kooperatif Merkez Birlikleri bünyesinde yer alan kooperatif birlikleri

1 - KÖY - KOOP. Merkez Birliği Bünyesinde : 9 Köy.Kal.ve Diğer T.A + 3 Tarım + 5 Hayvancılık = 17 Koop.Birliği,

2- **TAR - KOOP. Merkez Birliği Bünyesinde** : 8 Tarım + 5 Köy.Kal. ve Diğer T.A +1Hayvancılık+1 Orman = 15 Koop.Birliği,

3- **HAY - KOOP. Merkez Birliği Bünyesinde** : 33 Hayvancılık + 2 Köy.Kal. ve Diğer T.A = 35 Koop.Birliği,

4 - **OR – KOOP. Merkez Birliği Bünyesinde** : 18 Ormancılık + 8 Köy.Kal. ve Diğer T.A +1 Hayvancılık + 1 Tarım = 28 Koop.Birliği,

5 - **TÜS - KOOP. Merkez Birliği Bünyesinde** : 10 Sulama + 3 Köy.Kal. ve Diğer T.A. = 13 Koop.Birliği,

6 - SÜR - KOOP. Merkez Birliği Bünyesinde : 14 Su Ürünleri Koop.Birliği,

7 - ÇAY - KOOP. Merkez Birliği Bünyesinde : 5 Çay Koop.Birliği mevcuttur.

Tarım kooperatiflerinin hizmet türlerine göre sayısal büyüklükleri konusunda kesin veriler elde etmek güçtür. Bu nedenle literatür araştırmalarıyla elde edilen bazı veriler Tablo 1 ,

Tablo 2 ve Tablo 3 de sunulmuştur. Tablo 1 de görüldüğü gibi, değişik konularda çalışan 13 232 adet tarımsal amaçlı kooperatif ve bu kooperatiflerin 7, 5 milyonu aşan ortağına karşın, ülkemizde kooperatifçilik hareketi henüz istenilen düzeye gelmiş değildir.
Birçok tarımsal amaçlı kooperatif birlikleri kendilerinin dışında diğer tarımsal amaçlı kooperatiflerin merkez birliklerine de üye olmuştur. Örneğin Sulama Kooperatifleri Merkez birliğinin 3 adet köy kalkınma kooperatifi birliği üyesi olduğu görülmektedir. Diğer kooperatiflerin merkez birlikleri bünyesinde yer alan kooperatif birlikleri Tablo 4 'de verilmektedir.

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na göre kurulan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilk uygulaması köylerde faaliyetlerini sürdüren "Köy Kalkınma Kooperatifleri"dir. Bu kooperatifler, çok amaçlı olmaları nedeniyle bitkisel üretim, hayvancılık, ormancılık ve seracılık alanlarında ürün alım, satış, işleme, depolama, sigorta aracılığı ve nakliye gibi hizmetler sunabilmektedir. Tarımsal kalkınma kooperatiflerini diğer kooperatiflerden ayıran temel özellik ise köy sanayinin kurulmasına yönelik hizmetleri bulunmasıdır.
İlk başlarda ürün gruplarına göre örgütlenme görülmüş ancak 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda değişiklik yapan 3476 sayılı Kanun; köy kalkınma, ormancılık, hayvancılık ve çay kooperatiflerinin ana sözleşmelerini değiştirerek, "Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Ana sözleşmesine" intibak zorunluluğu getirmiştir.

Tarımsal kalkınma kooperatifleri konu bazında, Türkiye Köy Kalkınma Kooperatifleri Merkez Birliği (KÖY-KOOP) Tarım Kooperatifleri Merkez Birliği (TAR-KOOP), Hayvancılık Kooperatif Birlikleri Merkez Birliği (HAY-KOOP), Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği (OR-KOOP), Çay Kooperatif Birlikleri Merkez Birliği (ÇAY-KOOP) unvanları altında örgütlenmişlerdir. Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin hizmet alanlarına göre kooperatif ve ortak sayıları Tablo 3'te özetlenmiştir.

2.Kooperatif Sayısı Çok , Etkinlikleri Az !

Kuruluş faaliyetlerini tamamladığı halde faaliyete geçememiş veya faaliyetini çeşitli nedenlerle yarıda kesmiş, çok sayıda tarım kooperatifi vardır. Bunların çoğu ön çalışmalar yapılmadan ve ekonomik bir ihtiyaç duyulmadan kurulmuş kooperatiflerdir. Tarım kooperatiflerinde ortak sayısının 7,5 milyonun üzerinde olması da tartışmalıdır. Ayrıca, faal olmayan ortak sayısı oldukça fazladır. Öte yandan, tarımı gelişmiş yörelerdeki çiftçilerin çoğu birden fazla kooperatife ortaktır. Bu nedenlerle, kooperatif ve ortak sayıları ülkemizde kooperatifçiliğin gelişmesini sağlıklı biçimde yansıtmamaktadır. Faal olmayan kooperatiflerin çoğu gerçek bir ihtiyaç duyulmadan kurulan kooperatiflerdir. Öte yandan, başarılı olan ve faaliyetini genişleterek sürdüren kooperatifler, ihtiyaç sonucu kurulduğu ve ortaklarca desteklendiği için, gittikçe daha etkin olmaktadırlar. Bu nedenle, başarısız kooperatiflere bakarak bu hareketten vazgeçme yerine, başarılı olanları destekleyerek kooperatifçilik hareketini geliştirmek gerekir (5).
Kooperatifçilik çağımızda ülkelerin ve özellikle ülkelerin tarım sektörlerinin kalkınmasında en etkili araçtır. Bu bağlamda ülke ekonomisinin güçlenmesi ve gelişmesi için kırsal ve kentsel kooperatiflerin geliştirilmesi ve uluslararası kooperatifçilik ilkeleri ve Avrupa Birliği normlarına göre çalıştırılmaları gerekir. Uluslararası kooperatif ilkelerindeki yeni değişikliklere uyum konusunda Türkiye'de kooperatifçilik yasalarında bir takım değişikliklerin yapılması gerekir. Bu bağlamda bazı ülkelerde olduğu gibi, mevcut yasaların birleştirilmesi ve tek bir çerçeve yasa altında toplanması düşünülebilir. Bu şekilde hem mevzuat sorunlarının çözümü ve hem de yeni ilkelere uyum sağlanmış olur. Uyum konusunda başta Türkiye Milli Kooperatifler Birliği olmak üzere, Türk Kooperatifçilik Kurumu ve kooperatif üst örgütlerinin (Türk-Koop, Kent-Koop, Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri,

Pankobirlik, vb) işbirliği içerisinde çalışmalar yapmaları gerekir. Köylere hizmet götürme , üretici ve damızlık yetiştirme birlikleri yasalara göre; ne şirket, ne dernek, ne vakıf ve ne de kooperatiftir. Kooperatifler ortaklarla olan ticari ilişkilerinde kurumlar vergisinden muaf olup, sadece katma değer vergisi öderler. Oysa şirketler gelir ya da kurumlar vergisi öderler. Birliklerin nasıl vergilendirileceği, hukuki statüleri belirsiz olduğundan tartışma konusudur(6).

3.Sulama Kooperatifleri (7)

Türkiye'de tarımsal üreticilerin kooperatif kurmaları Osmanlı Dönemine kadar uzanmasına karşın sulama kooperatifi adı altında örgütlenme 1960'lı yıllardan sonra başlamıştır. Bu kooperatifler; yeraltı suyu, gölet ve diğer su kaynaklarını kullanmak suretiyle tarım arazilerine sulama suyu temin etmek isteyen çiftçilerin bir araya gelerek kurdukları işletmelerdir. Sulama kooperatiflerinin amacı; devlet tarafından inşa edilmiş veya edilecek sulama tesislerinden alınacak veya her ne surette olursa olsun tarım alanlarından çıkarılacak suyun tarımda kullanılması ile ilgili arazi tesviyesi, tarla başı kanalları, tarla içi sulama ve drenaj kanalları gibi sulama tesislerini kurmak veya kurulmuş olan işletmelere ortak olmak şeklinde belirlenmiştir.

GTHB tarafından 2016 yılında yayınlanan verilere göre ülkemizde 2.523 sulama kooperatifi ve 303.586 kooperatif ortağı bulunmaktadır. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) 2016 verilerine göre mevcut kooperatiflerin 1.458'inin yeraltı suyu kullanımını yönetmek amacıyla faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, bu kooperatiflerin işletiminde bulunan 11.897 adet kuyu aracılığıyla 496.888 hektar alan sulanmaktadır (7).

Yüzey sularının tarımda kullanılması bakımından ise sulama kooperatifleri, DSİ tarafından işletilen sulama işletmelerinin yönetimini devir almaya başlanıldığı 1990'lı yıllardan sonra hızlı bir gelişme göstermiştir. Sulama kooperatifleri bölge birlikleri ve merkez birliği altında örgütlenmelerini de gerçekleştirmişlerdir (7).
GTHB 2016 yılı verilerine göre Türkiye'de 14 ilde (Bingöl, Hakkâri, Muş, Ordu, Rize, Siirt, Trabzon, Zonguldak, Batman, Şırnak, Ardahan, Iğdır, Yalova ve Düzce) sulama kooperatifi bulunmamaktadır. İl bazında sulama kooperatifi ve ortağı sayısında ise Konya birinci sırada bulunmaktadır. Ortak sayısı bakımından Konya'yı sırasıyla Afyonkarahisar, Mersin, Burdur, Denizli, Isparta ve İzmir izlemektedir (Tablo 5).

Tablo 5 Sulama kooperatiflerinin il bazında görünümü

İl	Koop. Sayısı	Koop. Ortağı	İl	Koop. Sayısı	Koop. Ortağı	İl	Koop. Sayısı	Koop. Ortağı
Konya	328	31.512	Erzurum	14	2.594	Adıyaman	2	167
Afyonkarahisar	218	28.400	Tokat	31	2.559	Karabük	2	162
Mersin	180	26.963	Elazığ	36	2.400	Sakarya	3	124
Burdur	114	17.774	Aksaray	32	2.319	Giresun	1	112
Denizli	81	13.465	Bilecik	13	2.142	Şanlıurfa	4	111
Isparta	69	13.255	Malatya	31	2.140	Gümüşhane	4	103
İzmir	80	11.305	Sinop	31	2.043	Bartın	1	80
Edirne	90	11.226	Kastamonu	22	2.014	Kilis	1	75
Antalya	75	11.205	Ankara	32	1.905	Tunceli	2	68
Manisa	104	10.854	Samsun	12	1.817	Kars	3	65
Kayseri	54	10.258	Kahramanmaraş	22	1.737	Mardin	2	30
Amasya	104	8.562	Erzincan	8	1.500	Artvin	1	17
Niğde	59	8.165	Yozgat	19	1.346	Ağrı	1	15
Eskişehir	107	7.264	Nevşehir	14	1.287	Bingöl	0	0
Bursa	56	6.198	Kırşehir	12	872	Hakkâri	0	0
Balıkesir	21	5.482	Sivas	13	728	Muş	0	0
Çanakkale	35	5.464	Gaziantep	13	688	Ordu	0	0
Karaman	32	5.461	İstanbul	6	676	Rize	0	0
Kütahya	74	5.452	Osmaniye	6	673	Siirt	0	0
Aydın	29	4.892	Bolu	5	638	Trabzon	0	0
Hatay	22	4.646	Çankırı	4	583	Zonguldak	0	0
Kırklareli	23	4.201	Bayburt	2	539	Batman	0	0
Çorum	36	3.828	Diyarbakır	13	390	Şırnak	0	0
Muğla	28	3.192	Bitlis	3	380	Ardahan	0	0
Adana	23	3.079	Kırıkkale	1	379	Iğdır	0	0
Uşak	27	2.758	Kocaeli	2	296	Yalova	0	0
Tekirdağ	25	2.691	Van	5	260	Düzce	0	0
						Toplam	**2.523**	**303.586**

Kaynak: GTHB

Sulamalar	*Sulama Adedi*	*Kuyu Adedi*	*Sulama Alanı (ha)*	*Oran (%)*
YAS Sulama Kooperatifleri	1 426	11 700	482 275	72
DSİ Sulamaları	41	2 051	100 470	15
Kamu Sulaması (TİGEM)	32	2 161	84 080	13
	TOPLAM	**15 912**	**667 080**	**100**

Tablo 3 DSİ Tarafından Yapılan Yeraltısuyu Sulamaları

4.Sonuç ve Değerlendirme

Günümüzde yaşam düzeyinin yüksekliği ve dengeli gelir dağılımı açısından Dünya'nın en gelişmiş ülkeleri arasında kabul edilen AB ülkeleri ve özellikle İskandinav ülkeleri incelendiğinde, bu ülkelerde kooperatifçiliğin çok gelişmiş olduğu ve toplumun bir yaşam şeklini aldığı görülür. Bu ülkelerin ekonomik kalkınmasında kooperatiflerin rolü son derece önemlidir. AB'de kooperatifler tarım girdileri piyasalarında %50'nin üzerinde, tarım ve gıda ürünlerinin pazarlanması, toplanması ve işlenmesinde %60'ın üzerinde pazar payına sahiptirler(1). Bu nedenlerle, ülkemizde de kooperatifçilikten kalkınmada ve gelir dağılımını düzenlemede bir araç olarak yararlanmak gerekir. Avrupa Birliği COPA ve COGECA gibi örgütlerle, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) çıkardığı Tavsiye Kararı ile kooperatifçiliği her zaman desteklemektedir. Ağırlıklı olarak aile işletmeciliği şeklinde yürütülen tarımsal

faaliyetlerde üreticiyi koruyan en önemli yapı kooperatiflerdir. Tarım kredi kooperatifleri, tarım satış kooperatifleri ve pancar ekicileri kooperatifleri üst birliklerine yüksek oranla katılım sağlayarak sektörde etkinlik alanlarını genişletmişlerdir.

Ancak tüm alanlarda aynı başarı sağlanamamıştır. Tarımsal Kooperatif örgütlenme yapılarında kurumsal ve ekonomik zafiyetlerin yanısıra birbiri ile içiçe geçmişlik de ortaya çıkmıştır. Örneğin birçok tarımsal amaçlı kooperatif birlikleri, kendilerinin dışında diğer tarımsal amaçlı kooperatiflerin merkez birliklerine de üye olmuştur (Tablo 4). Örneğin Sulama Kooperatifleri Merkez birliğinin 3 adet köy kalkınma kooperatifi birliği üyesi vardır. Diğer kooperatiflerin merkez birlikleri bünyesinde yer alan kooperatif birlikleri de mevcuttur.

Yeraltısuyu sulama kooperatifleri dahil olmak üzere kooperatiflerin bugüne kadar çözülemeyen yasal ve yönetsel birçok sorunu birikmiştir. Geçmişte kamu yönetiminin etkisinde yeniden yapılandırma programları uygulamak zorunda kalan (tarım satış kooperatif ve birliklerinde olduğu gibi) kooperatiflerin, kooperatifçilik ilkelerine uygun, stratejik esaslı ve profesyonel bir yönetim anlayışıyla faaliyetlerini sürdürebilmeleri şarttır. Bunun için kooperatiflerin vizyon ve stratejik yaklaşım ihtiyacı vardır. Kamu ve özel sektör işbirliğinde oluşturulan " Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı " bu konuda ileri bir adım olmuştur. Bu planın hedeflerine uygun faaliyetler, kooperatiflerin özerkliğini güçlendirecek ve kooperatifçilik ilkelerine uygun bir yönetim anlayışı oluşturacaktır.

Diğer taraftan toplumda kooperatifleşme bilincinin arttırılması ve kooperatifçilik hakkındaki ön yargıların ve olumsuz imajın ortadan kaldırılabilmesi için kamuoyunun ,yöneticilerin ve karar vericilerin kooperatifçilik ilkeleri ve felsefesi hakkında doğru bilgilendirilmesi gerekir.

Gerekli önlemler alındığı ve kooperatifçilik hareketi desteklendiği takdirde, kooperatifçiliğin ülke tarımının gelişmesine büyük katkılar yapacağı açıktır. Hatta kooperatifçilik, kırsal ve kentsel kesime, tarımın dışında da sayısız ve pek çok yararlar sağlayabilir. Yeter ki, kooperatifçilik ilkeleri, değerleri, metotları ve felsefesi toplum ve ilgili kesimler tarafından gereği gibi anlaşılmış olsun

Tarımsal amaçlı kooperatifler esas olarak üreticilerin (ortaklarının) karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle tarımsal üretim faaliyetleri ile mesleki faaliyetlerinde ihtiyaçlarını karşılamak, ürünlerini daha iyi değerlendirmek ve ekonomik menfaatlerini korumak amacıyla kurulurlar. Bu amacı gerçekleştirmek için ortaklarının üretim girdilerini temin etmek, ürünlerini alıp en iyi şartlarda değerlendirmek, gerekirse işleyip mamul haline getirerek piyasaya sürmek ve ortaklarının finansman ihtiyaçlarını ayni veya nakdi kredi yoluyla karşılamak faaliyetlerinde bulunurlar. Bu kooperatifler Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar ortaklarının ürünlerinin değerlendirilmesi ve üretim girdisi ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yeni yatırımlar gerçekleştirmiş veya kurulmuş tesislere ortak olmuşlardır.(3). Ancak günümüzde bu kooperatiflerin sayıları gibi sorunları da çoğalmış ve yeni bir yapılanma ihtiyacı ortaya çıkmıştır.
Ülkemizde tarımsal kooperatiflerlerden beklenen faydanın gerçekleştirilmesi için öncelikle kooperatifleşme yapısındaki yetki ve sorumluluk açısından içiçe geçmişliğin ve karmaşanın ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ancak tarımsal kooperatiflerin reorganizasyonu yapılırken sulama kooperatiflerini diğerlerinden ayıran bazı özellikleri dikkate alınması gereklidir. Sulama Kooperatifleri yukarıda amaçları belirtilen diğer köy koop ve kırsal kalkınma alanlarındaki kooperatiflerden farklı bir statüde ele alınmalıdır. Bunun temel nedeni amaç-konu ilişkisi açısından diğer kooperatiflerden farklı özelliklere sahip olmasıdır. Sulama Kooperatifleri yeraltısuyu gibi stratejik bir doğal kaynağı ticari bir amaç gütmeden sürdürülebilir olarak yönetmek zorundadır. Su ,tarımsal üretimde yerine bir başka maddenin

ikame edilemeyeceği ve serbest ticarete konu edilmeyecek bir doğal kaynaktır. Tarımsal üretimde su girdisi bu nedenle diğer,mazot,gübre ve tarım ilacı gibi imal edilmiş ve ticari piyasadan elde edilen girdilerden farklıdır. Dolayısıyla su, talebinin gerektiği anda karşılanabilmesi ve ayrıca yönetiminin de sürdürülebilir olması gereken çok önemli bir tarımsal girdidir.

Tarım kooperatiflerinin yeniden yapılandırılması ihtiyacı doğmuştur. Ancak bu yapılacak düzenlemelerin kooperatif ortağının "Katılımcılık, Demokratik Yönetim İlkesi"ni ve "Özerklik ve Bağımsızlık İlkesi"ni zedelememesi önem taşımaktadır. Diğer taraftan bugüne kadar bu ilke ile kurulan ancak gelişemeyen güçsüz kooperatif yapılarının da işlevsiz kaldığı unutulmamalıdır. Bu nedenle konu bütüncül olarak ele alınmalı ve kooperatiflerin finansman kaynaklarının kurulup geliştirilmesi, kooperatif üst örgütlerinin gelişimini sağlayıcı tedbirlerin alınması da yeniden yapılandırma çalışmaları içinde değerlendirilmelidir. Buna ilave olarak ;yukarıda açıklanan özelliklerinden dolayı yeraltısuyu sulama kooperatifleri, aynı zamanda ticari işlevleri de olan kalkınma amaçlı tarımsal kalkınma kooperatiflerinden ayrı tutularak kurumsal yapısı güçlendirilmelidir.

Kaynaklar

[1] ANONİM, 1999. Tarımsal Üretici Birliklerinin Geliştirilmesine Yardım Projesi Kapsamında Ulusal Çalışma Grubunun Hazırlamış Olduğu Tebliğler.
[2] Başaran, Hayati (2014)a, Tarım Sektöründe Büyüme-II, http://www.gidahatti.com/gida-haber/tarim-sektorunde-buyume-2 (15/01/2019).
[3] Başaran, H. ve ark. (2014)b, "Yeniden Yapılanma Döneminde Tarımsal Kooperatifçilik" http://koop.gtb.gov.tr/data/553f4880f293706c84e911fb/Tar%C4%B1m%20ve%20Kooperatif%C3%A7ilik.pdf 2 Şub 2019
[4] BİRİNCİ, S. 2004, TZOB'un İktisadi Raporu ve TKB'nin Kırsal Kalkınma Raporuna katkı için hazırlanan yazı.
[5] İNAN, İ.H., 2004 Türkiye'de Tarımsal Kooperatifçilik Hareketi ve Avrupa Modeli, İTO Yayınları, İstanbul.
[6] İNAN ve Arkadaşları 2005 "Tarımda Örgütlenme " http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/97399278d24e6bb_ek.pdf?tipi=14&sube=Erişim 3 Ocak 2019
[7] TKR 2017 Türkiye Kooperatifçilik Raporu 2017 http://koop.gtb.gov.tr/data/592ea2dd1a79f514ac499aae/TKR-2016-2017%200804-BASIM.pdf
[8] Çıkın, Ayhan (1990), *Tarımsal Kooperatif İşletmeciliği*. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Basımevi, İzmir
[9] DSİ 2014 TÜRKİYE'DE YERALTISUYU SULAMA FAALİYETLERİ Yeraltısuyu Sulama Kooperatifleri Raporu (Haz. Sebiha Kalkan,Aytaç İşçi).Ankara 2014.
[10] İNAN İ,H 2009 "Türk Tarım Kooperatiflerinin AB Tarım Kooperatiflerine Uyumu Ve Tarımsal Sanayiye Etkileri ".http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/a845d4d23b883ac_ek.pdf

Yazarın Biyografisi

Dursun YILDIZ

İnşaat Mühendisi ve Su ve Enerji Politikaları Uzmanı,İTÜ Mezunu,DSİ de 20 yıl yöneticilik yaptı. ABD ve Hollanda'da eğitim aldı.Üniversite'lerde ders verdi.Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinde yöneticilik yaptı.Türkiye Ziraatçiler Derneği ve TÜSKOOP-BİR'in başarı ödüllerini aldı. Çok sayıda yayını var.TEMA Bilim Kurulu üyesi ,Su Politikaları Derneği Kurucu Üyesi ve Başkanı. Halen kendisinin Enerji Müşavirlik ve Mühendislik Firmasını yönetiyor

Geliş : 7 Şubat 2019 . Kabul: 4 Mart 2019